

DİNDARLIK, BENLİK SAYGISI, YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ*

A STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN RELIGIOSITY, SELF-ESTEEM AND LIFE SATISFACTION: THE CASE OF SULEYMAN DEMİREL UNIVERSITY

 Ayşe Betül ESER¹

 Hüseyin CERTEL²

¹ Sorumlu Yazar: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, betuleser@gmail.com

² Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, huseyincertel@sdu.edu.tr

Received / Alınma: 09.05.2024

Accepted / Kabul: 04.09.2024

ÖZET

Çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi'nde eğitim gören lisans öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 183 erkek 345 kadın olmak üzere 528 kişi katılmıştır. Çalışmada dindarlık, benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki ele alınmıştır. Dindarlık değişkenin ölçümünde, Münchener'in Allah ile kurulan ilişki ve prososyal dindarlık alt boyutlarından oluşan motivasyonel dindarlık ölçeği kullanılmıştır. Benlik saygısı ise Rosenberg'in geliştirmiş olduğu ölçek ile ölçülmüştür. Son olarak yaşam doyumunun ölçümünde Diener ve arkadaşlarının geliştirmiş oldukları ölçek kullanılmıştır.

Çalışmada dindarlığın alt boyutlarından prososyal dindarlık ile yaşam doyumu arasında anlamlı pozitif, benlik saygısı ile yaşam doyumu arasında yine anlamlı pozitif ilişki bulunmuştur. Yapısal eşitlik modelinde dindarlık alt boyutlarından Allah ile kurulan ilişki ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür. Yine dindarlığın prososyal dindarlık alt boyutu ile benlik saygısı arasında bir ilişki olmadığı çalışmada elde edilen diğer bir bulgudur. Çalışmada ayrıca kadın katılımcılarda dindarlığın her iki alt boyutunun da erkek katılımcılardan daha güçlü olduğu, katılımcıların kendi öz dindarlık düzeyi algıları ile ölçülen dindarlık düzeyleri arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Son olarak, katılımcılar arasında en çok yaşam doyumunun kendisini çok dindar olarak görenler içinde ölçüldüğü, benlik saygısı ile katılımcıların görece dindarlık düzeyleri arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığı çalışmada elde edilen diğer bulgulardır.

Anahtar Kelimeler: Dindarlık, Benlik Saygısı, Yaşam Doyumu.

ABSTRACT

The study was conducted with undergraduate students studying at Süleyman Demirel University. A total of 528 people, 183 males and 345 females, participated in the study. The study examined the relationship between religiosity, self-esteem, and life satisfaction. Münchener's motivational religiosity scale, which consists of the relationship with God and prosocial religiosity sub-dimensions, was used to measure the religiosity variable. Self-esteem was measured using the Rosenberg scale. Finally, the scale developed by Diener et al. was used to measure life satisfaction.

In the study, a significant positive relationship was found between prosocial religiosity and life satisfaction, and a significant as well as between self-esteem and life satisfaction. In the structural equation model, no relation was observed between the relationship with God, sub-dimensions of religiosity, and self-esteem and life satisfaction. Another study finding was that there was no relationship between the prosocial religiosity sub-dimension of religiosity and self-esteem. Finally, the other findings of the study were that both sub-dimensions of religiosity were stronger in female participants than male participants. There was a significant positive relationship between the participants' self-perception of religiosity and their measured religiosity levels. The highest life satisfaction among the participants was observed among participants who considered themselves very religious, while no significant relationship was found between self-esteem and the participants' relative religiosity levels.

Keywords: Religiosity, Self-esteem, Life Satisfaction.

* Çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda, Prof. Dr. Hüseyin CERTEL danışmanlığında yürütülen "İbadetlere Devam Sıklığı, Dindarlık, Benlik Saygısı, Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği" adlı yüksek lisans tezinin verilerinden yararlanılarak üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Din insanlık ile yaşıt bir olgudur. İnsanoğlu her dönemde farklı dinlere inanmış ve inanmaya devam etmektedir. Bu bağlamda din tüm toplumlarda görülmüş ve görülmeye devam eden bir fenomendir (Holm, 2018, s. 11). Din özünde insanın kendisinin haricinde bir güce inanması olgusudur. Burada bireyin temel arayışı, duygu dünyasında eksikliğini hissettiği konulara çözüm bulma ve istikrarlı bir yaşam sürmektir. Kültürel bağlamda dinin bir semboller, sosyal kurumlardan müteşekkil öznel bir sistem olduğu ifade edilebilir. Bu semboller sistemi insanın varlık ve yokluk sorununa ilişkin merakını giderecek yetkinliktedir. Yine din denince birtakım ritüeller, ahlaki normlar akla gelmelidir (Karaca, 2011, s. 73). Dinin ne olduğu ile ilgili bilimsel bir söz birliği yoktur. Bu durumun ortaya çıkmasında tanımlamayı yapanın dine bakış açısı, kendi inancı ve amaçlarının farklı olması bu farklılıkların ortaya çıkmasında etkili olmaktadır (Peker, 2011, s. 29; Karaca, 2011, s. 75) Psikoloji bilimi teologların aksine dinin emir, öğreti, vb. ile ilgilenmek yerine bu öğreti ve içeriğin insan üzerindeki etkisine, insanda var olan meziyetlerin gelişimine ne derecede katkı yaptığına ve insanların dine atfettiği öneme odaklanır (Fromm, 1996, s. 51). Dinin insan tarafından yaşanan yönü olan dindarlık din psikolojisinin kadim ilgi alanları içerisine yer almaktadır. Özellikle dindarlığın bireyin kendine ilişkin öz değerlendirmeleri üzerindeki etkisi din psikolojisi alanında ilgi çeken bir konudur. Benlik saygısının kişinin gerek sosyal gerekse duygusal olarak sağlıklı bir gelişim sergilemesi ve bu halin hayat boyu muhafaza edilmesinde önemli bir yere sahip olduğu ifade edilebilir. Benlik saygısı en kısa tanımıyla bireyin kendine duyduğu saygı ve değer verme hissi olarak ifade edilebilir. Yaşam doyumu ise kısaca kişinin hayatından hoşnut olma düzeyine işaret eder. Dindarlığın bireyin gerek kendi ile ilgili iç dünyasında gerekse sosyal yaşamında ifa ettiği anlam ile düşünüldüğünde, bu üç değişken arasındaki ilişkinin irdelenmesinin insanın anlaşılmasına küçük de olsa bir katkı sunması beklenmektedir. Yine bu bağlamda bireylerin kendilerine ilişkin öz saygıları ve yaşam doyumları ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin irdelenmesinin din psikolojisi alanında önemli bir araştırma çabası olduğunu ifade etmek mümkündür.

Öyle ki dindarlık benlik saygısı din psikolojisinde sıklıkla ele alınan bir konu olup (Şahin, 2005; Koç, 2009; Yıldız & Çapar, 2010; Topuz, 2013) benzer şekilde dindarlık yaşam doyumu ilişkisi de alanda sıklıkla irdelenen diğer bir konudur (Ayten, 2013; Nazlı Batan & Ayten 2015; Kökcü, 2019; Titiz, 2019; Güneş, Kurtça & Barak 2022). Yine benlik saygısı ile yaşam doyumunu birlikte ele alan çalışmalar alan yazında hali hazırda mevcut olup (Dilmaç & Ekşi, 2008; Karademir, vd. 2013; Çivilidağ, vd., 2018; Akcan, 2018), makale dindarlık benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi birlikte ele alması yönüyle öncü çalışmalardan ayrılmaktadır. Çalışma benlik saygısı ve yaşam doyumu değişkenlerini farklı bir şekilde dindarlık değişkeninin seçilmesi gerek benlik saygısı gerekse yaşam doyumunun farklı çalışmalarda ilişkili olduğu dindarlık ile aynı model içerisinde nasıl bir ilişki gösterecekleri hususunun irdelenmesidir.

İşaret edildiği üzere halihazırda literatürde dindarlık, öz saygı, kaygı ilişkisi (Yapıcı & Kayıklık, 2005), ergenlerde dindarlık, yaşam tatmini (Sabatier vd., 2011), Covid 19 Pandemisi sırasında dinin kaygı üzerindeki etkisi (Dobrakowski vd., 2021), dini başa çıkma kaygı ilişkisi (Btissame vd. 2021), dini başa çıkma, özdenetim psikolojik kaygı (Shameem vd., 2022) kaygı ve stres gibi aracı değişkenler ile ele alınmaktadır. Bununla birlikte bireyin kendini kıymetli, saygıdeğer görmesinin bireyin yaşam konforu üzerinde etkili olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur. Örnek vermek gerekirse Crocker vd. (1994) benlik saygısı ile iyi olma durumu arasında anlamlı ilişki bulmuşlardır. Yine Diener & Diener'in kültürler arası yapmış oldukları çalışmada öz saygı ve yaşam doyumu ele alınmıştır (1995). Benzer şekilde Moksnes & Espnes (2013) ergenlerde öz

saygı ile yaşam tatmini arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmuştur. Öz saygıyı ergenlerde yalnızlık yaşam tatmini arasındaki ilişkide aracı değişken olarak kullanan çalışmalar da mevcuttur (Civitçi & Civitçi, 2009). Yine düşük benlik saygısını her yaş grubunda depresyon açısından bir risk faktörü olarak irdeleyen (Orth vd. 2009), öz saygının gelecekte birey üzerindeki muhtemel etkilerini irdeleyen çalışmalar (Boden vd. 2008) hâlihazırda mevcuttur. Son olarak literatürde dindarlığın, benlik saygısı üzerinde etkili olduğunu ortaya koyan (Greenway vd., 2003; Krause, 2009; Schieman vd. 2018) çalışmalar olduğu gibi, iki değişken arasında ilişki olmadığını gösteren çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Yurtdışında dindarlık ile yaşam doyumu arasında benlik saygısını aracı değişken olarak kullanan (Yoo, 2017; Szcześniak & Tomczak, 2020) çalışmalar da yapılagelmektedir.

Öncü yazından hareketle, çalışmada dindarlık, benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki ele alınmıştır. Alan araştırmasında Türkçe güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları yapılmış ölçekler kullanılarak işaret edilen tutumlar ölçülmüş ve oluşturulan araştırma modeli yapısal eşitlik modellemesi ile test edilmiştir. Çalışmada cevap aranan temel soru, dindarlık ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasında nasıl bir ilişki olduğu hususudur. Araştırma neticesinde değişkenler arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiş olup çalışmanın alana katkı sunması umulmaktadır. Bilindiği üzere sosyal bilimlerde verinin toplandığı zaman, konjonktür, örneklemin niteliği, çalışmanın yapıldığı kültür, sosyo- ekonomik faktörler gibi dönemsel ve sübjektif parametreler sonuç üzerinde etkili olmaktadır. Bu notadan hareketle değişkenler arasında farklı zamanlarda farklı örneklemelerde ve farklı kültürlerde farklı ilişkiler bulunması kuvvetli bir olasılıktır. Farklı sonuçlara ulaşılması farklılıkta belirleyici olduğu düşünülen parametreleri öne çıkaracak, benzer ilişkilerin bulunması ise o değişkenler arasındaki ilişkinin gelecekte tahminine, öngörülmesine katkı sunacaktır. Bu bağlamda araştırma hipotezleri şu şekildedir:

- H₁**. Güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki, benlik saygısını anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir.
- H₂**. Prososyal ve dini entelektüel sorumluluk, benlik saygısını anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir.
- H₃**. Prososyal ve dini entelektüel sorumluluk, yaşam doyumunu anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir.
- H₄**. Güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki, yaşam doyumunu anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir.
- H₅**. Benlik saygısı yaşam doyumunu anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir.
- H₆** Dindarlık boyutlarının yaşam doyumuna etkisinde benlik saygısının aracı etkisi vardır
- H₇**. Güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki ile prososyal ve dini entelektüel sorumluluk arasında anlamlı pozitif bir ilişki vardır.
- H₈**. Güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki yaşam doyumu arasında anlamlı pozitif bir ilişki vardır.
- H₉**. Prososyal ve dini entelektüel sorumluluk ile yaşam doyumu arasında anlamlı pozitif bir ilişki vardır.
- H₁₀**. Güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki benlik saygısı arasında anlamlı pozitif bir ilişki vardır.

- H₁₁**. Prososyal ve dini entelektüel sorumluluk ile benlik saygısı arasında anlamlı pozitif bir ilişki vardır.
- H₁₂**. Benlik saygısı ile yaşam doyumu arasında anlamlı pozitif bir ilişki vardır.
- H₁₃**. Kadın ve erkeklerin güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile kurdukları ilişki arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H₁₄**. Kadın ve erkeklerin prososyal ve dini entelektüel sorumluluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H₁₅**. Kadın ve erkeklerin yaşam düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H₁₆**. Kadın ve erkeklerin benlik saygısı arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H₁₇**. Katılımcıların görelî dindarlık düzeylerine göre güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile kurdukları ilişki düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H₁₈**. Katılımcıların görelî dindarlık düzeylerine göre prososyal ve dini entelektüel sorumluluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H₁₉**. Katılımcıların görelî dindarlık düzeylerine göre yaşam doyum düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.
- H₂₀**. Katılımcıların görelî dindarlık düzeylerine göre yaşam benlik saygıları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

1.1. Dindarlık

Yukarıda dinin ne olduğuna ilişkin farklı tanımlamalara yer verilmiştir. En genel ifadesi ile bir kimsenin dindar olduğunu ifade etmesi onun bir dini kabul ettiğini, normlarını içselleştirip bunları hayatına tatbik ettiğine işaret eder (Kurt, 2009, s. 1). Diğer bir anlatımla dindarlık başlığına girmeden önce bu tanımlamaların ortak noktası olarak, insan ve aşkın olarak kabul edilen Allah arasında belirli bir ilişkinin varlığını kabul etmiş olduklarının vurgulanmasında yarar vardır. Ayrıca dinin bireyin içine dönük bir yönü olduğu gibi dış dünyada onu görünür kılan birtakım pratikleri vardır (Karaca, 2011, s. 75; Peker, 2011, s. 30-31). Bu pratikler ile kişinin dini yönelimi görünürlük kazanır. İnsanoğlu dünyaya geldiğinde var olan bir dini gelenek, kurallar rejimi ve yerleşik bir dini kültürü hazır bulur. Çevresi ona birtakım dini telkinlerde bulunur. Bu telkinin veya dinle karşılaşma tecrübesinin yoğunluğu toplumdan topluma değişiklik gösterebilir. Bu etkileşim de kimi zaman dindar kimi zaman seküler çevrelerde farklı kimseler ile iletişim içinde olan insan zaman içerisinde dini pratikleri farklı ölçüde hayatına tatbik etmeye, dini terminolojiyi günlük yaşamda karşılaştığı olayları anlamlandırmada kullanmaya başlar. Bireysel olarak günlük yaşamda din referanslı ortaya konan fiiller ile şekillenen bu durumu en genel anlamıyla dindarlık olarak ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda dindarlık, belirli bir dine ait kurallar manzumesinin belirli bir zaman aralığında gerek kişisel gerekse toplumsal olarak yaşanmasını ifade eder. Bu yönü ile dindarlık aynı zamanda kişinin ya da toplumun yaşamlarında dine ne kadar önem verdiklerinin, dine ne kadar bağlı olduklarının da ölçüsüdür. Diğer bir ifade ile dindarlık, dinin bireyin hayatına tatbik edilmesinin, yaşanmasının bir mesabesini ifade eder (Hökelekli, 2012, s. 42-43; Karaca, 2011, s. 75-76). Certel (2022, s. 93-100) kişiyi Allah'a inanmaya sevk eden diğer bir ifade ile bir dine bağlanmaya taşıyan unsurları sosyal etki, çaresizlik duygusu, ölümsüzlük arzusu, bağlanma ve sığınma arayışı, zihinsel açıdan tatmin olma arzusu, suçluluk ve günahkârlık duygusu ile ahlaki değerleri koruma ihtiyacı olarak sayar. Bir nevi bağlanma şekli olan dindarlık, seküler bir bağlanma şekli

olan ideolojilerden farklıdır. İnanan kişi, inandığı varlık ile karşı karşıya olduğunu, O'nun kendisini duyduğu ve gördüğünü kabul eder, yine O'ndan ister, bu durum ideolojilerin aksine dinde inanan ve inandığı varlık arasında karşılıklı bir ilişki olduğunu gösterir (Karaca, 2011, s. 75-76).

1.2. Benlik

Birey olma kişinin doğumuyla beraber sahip olduğu bir ihtiyacı ifade eder. Bu ihtiyaç, kişinin kendisinin kendi gözünde var olması durumunu ifade eder. Kişinin var olduğunun bilincinde olması, kendisini normal kabul etmesi, kendisini değerli görmesi, kendisini saygıdeğer görmesi gibi bir duygusal kabul arayışını ifade eder (Cüceloğlu, 1999, s. 402).

Benlik insanın kendi kişiliğine dair kanılarının toplamıdır. Diğer bir ifade ile benlik, kişinin kendisini tanıyıp değerlendirmesini ifade eder. Bu bağlamda benliğin öznel bir niteleme olduğunu ifade etmek mümkündür. Benlik bireyin içinde yer alan kendisine dair sorduğu sorular dâhilinde onu gözetleyerek, yargılayan ve bunun sonucunda bireyin kendisi ile ilgili bir sonuç üreten ve onu kendini tanımladığı kalıplar içinde davranmaya yönelten içsel bir gücü ifade eder (Güney, 2020, s. 72-74). Benlik şeması ise kişinin benliği ile ilgili bilgileri işlemesine rehberlik eden benliğine ilişkin inançlarını ifade eder (Myers, 2019, s. 39). Bu doğrultuda benlik bilincinin insan davranışının temel belirleyicileri arasında olduğunu ifade etmek mümkündür. Ben bilinci diğer bir ifade ile nesnel beni kişiyi emsallerinden ayırır onun sınırlarını ifade eder (Cüceloğlu, 1999, s. 403). Benlik kişinin çevresindekilerin kendisine ilişkin değerlendirmeleri, toplum içinde edindiği ve roller vasıtasıyla ve son olarak kendini başkaları ile kıyaslaması ile oluşur. Bunlara ek olarak kişide kendisini değerlendirerek doğrulamaya yönelik bir güdü vardır. Birey kendini değerlendirir, kendisini doğrular ve çevresindekilerin kendisi hakkında olumlu izlenim edinmesini ister (Myers, 2019, s. 40; Güney, 2020, s. 74-77).

1.3. Benlik Saygısı

Benlik saygısı bireyin sosyal olarak, duygusal, akıl ve ruhsal yönleriyle sağlıklı gelişimi ve bu durumun yaşamı boyunca sürdürülmesinde önemli bir bileşendir. Benlik saygısı sadece ruhsal değil, fiziki açıdan da bireyin kendini iyi hissetmesi ve sağlıklı olmasında önemli bir değişkendir. Erken çocukluk döneminde yerleşen benlik saygısı ergenlik ve yetişkinlik evrelerinde de önemli olmaya devam eder. Benlik saygısının inşasında öncelikle aile ve devamında toplum önemli rol oynar. Aile içinde saygı, toplum içinde saygı görme hususları doğrudan benlik saygısı ile ilişkili hususlardır. Erken çocukluk döneminde benlik bilinci ve benlik saygısı değişken olup daha çok bireyin söz ve davranışlarına dışarıdan gelen tepkiler doğrultusunda şekillenir (Plummer, 2011, s. 18-20).

Bireyin kendisi ile kurmuş olduğu ilişki onun bütün iletişiminin temelidir. Bu ilişki kişinin varoluşsal olarak kendisine dönük temel algulamaları üzerine inşa edilir (Cüceloğlu, 1999, s. 404). Bu doğrultuda benlik saygısı kavramı ile psikolojide benlik (kendilik) olarak tarif edilen (yukarıda kapsamlı olarak ele alındığı üzere) bireyin kendi kişilik özelliklerini nasıl gördüğü hususu birbirinden farklı kavramlardır. Benlik saygısı kişinin kendilik kavramını nasıl değerlendirdiği ile ilgilidir. Benlik saygısı en özlü ifadesi ile bireyin olduğunu düşündüğü insan tipine ilişkin olumlu, olumsuz düşüncelerini ifade eder. Günlük konuşma dilinde kişinin kendisini saygıya değer bulması sıklıkla kullanılmak ile birlikte bu durumu somut bir şekilde ölçmek oldukça zordur. Zira bireyin kendi ile ilgili değerlendirmeleri olaydan olaya farklılık gösterir. Bireyin kendisine ilişkin bu istikrarsız duygulanımı da benlik saygısı ile karıştırılmaması gereken bir durumdur. Zira benlik saygısı kararlı bir durumu ifade eder. Bazı

insanlar günlük yaşamda olumsuzluklar ile karşılaşsa veya aldığı kararların sonuçları dilediği gibi gelişirse dahi kendilerine karşı olumlu duygular besler, ortaya koyduğu davranışlarını diğer bir ifade ile başarısızlıkla sonuçlanan tercihlerini fazla eleştirme ihtiyacı duymaz. Bu tip insanların benlik saygıları yüksektir. Buna karşın bu durumun tam tersi davranan, kendini sürekli eleştiren, kendilerine karşı mütemadiyen olumsuz değerlendirmelerde bulunan insanların ise ekseriyetle benlik saygıları düşük olmaktadır. Benlik saygısı genel ve özel benlik saygısı olarak iki grupta incelenebilir. Zira insanlar, toplu bir iyi olma ya da başarısız olma gibi değerlendirmelerde bulunmazlar. Bazı durumlarda başarılı bazı durumlarda başarısız olabilirler. Burada önemli olan, kendilik tanımlamasını bireyin bu alanlardan hangisi üzerine inşa ettiği hususudur (Burger, 2006, s. 486-488).

İnsana iyimser yaklaşarak insan benliği ile ilgili önemli katkılar sunan diğer bir referans kaynağı Abraham Maslow'dur. Maslow'a göre bireyin ihtiyaçları onu belirli bir şekilde davranmaya yönlendirir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde bir ihtiyaç ne kadar basit diğer bir ifade ile temel ise hiyerarşik olarak o kadar aşağıda ne kadar karmaşık ise o kadar yukarıda yer alır. Bu bağlamda aşağıda olan ihtiyaçlar daha çok fiziksel ihtiyaçlar iken yukarıda yer alan ihtiyaçlar ise daha çok sosyolojik ve psikolojik ihtiyaçlardır. Bu ihtiyaçlar aşağıdan yukarı sırasıyla fizyolojik (yemek, su, hava, uyku, barınma, üreme), güvenlik (konut güvenliği, parasal güvenlik, sigorta sahibi olma gibi), sevgi ve ait olma (sosyal ihtiyaçlar) yalnız olmama isteği, aidiyet duygusunun tatmin arayışı, arkadaşlık, duygusal ilişkiler, dini grup üyeliği gibi ilişkiler sevgi ve ait olma başlığı altındadır. Bu basamağı özgüven basmağı takip eder. Bireyin saygı duyulmaya, değer görme ihtiyacı bu başlık altındadır. Yüksek özgüven sahibi bireyler başkalarının saygısını kazanır ve kendilerinden emin olurlar. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin en üst basamağında kişinin kendini gerçekleştirme yer alır. Bu merhale Roger'in potansiyelinin tümünü ya da tümüne yakını kullanan insan açıklamasına benzer. Maslow'a göre insanlar kendi potansiyellerini ortaya koymak isterler. Diğer bir anlatımla bir kişi olabileceği her şeyi olmak ister. Bu aşamaya gelebilmek için Maslow'a göre aşağıdaki tüm ihtiyaçların tatmin edilmiş olması gerekir (Kleinman, 2017, s. 138-140; Burger, 2006, s. 432-435).

1.4. Yaşam Doyumu

Öznel iyi oluş, kişinin kendi yaşamına yönelik, yaşam doyumu (bilişsel değerlendirmeler) ve duygulanımı (sürekli duygusal tepkiler) açısından geliştirdiği değerlendirici tepkileri ifade eder. Özsaygı, gelir, aile ile kurulan iyi ilişkiler gibi sosyal desteklere ilişkin kanaatler öznel iyi olma hali ile ilişkili değişkenlerdir. Bununla birlikte iyi oluşa ilişkin kanaatlerin üzerinde kültürel farklılıklarda belirleyici olmaktadır. Örnek vermek gerekirse, gelir düzeyi düşük ülkelerde finansal tatmin yaşam doyumu ile doğrudan ilişkili olmaktadır. Diener & Diener Batı kültüründe bireye kendini sevmesinin ve bunun sağlıklı bir ruh halinin yansıması olduğunun öğretildiğini, buna karşın kolektif hareket etmenin öne çıktığı kültürlerde kişinin tek başına iyi hissetmesinin bir uyumsuzluk göstergesi olarak algılandığına işaret eder (Diener & Diener, 1995, s. 653). Öznel iyi oluşa ilginin artmasında, bireyin değeri ile onun yaşamı değerlendirmede subjektif görüşlerin öneminin artması, refaha ilişkin değerlendirmelerin zorunlu olarak ekonomik refahı aşan olumlu unsurları içerdiğinin kabulü gibi toplumsal eğilimler etkili olmuştur. Ayrıca öznel iyi oluşa ilişkin bilimsel ilginin artmasında, kısmen psikolojinin olumsuz durumlara yaptığı yoğun vurguya yönelik bir tepkinin de etkili olduğunu ifade etmek mümkündür (Diener, Suh, Lucas & Smith, 1999, s. 276-277).

Öznel iyi oluşu irdeleyen araştırmacılar insanların olumlu teşviklere eğilimli olmakla birlikte yalnızca sefaletten kaçınmadıklarını, bu nedenle sefaletten mutluluğa kadar refahın tüm

düzeylerinin incelenmesi gerektiğini ve sosyal göstergelerin tek başına öznel iyi oluşu anlamada eksik kalacağını vurgularlar (Diener & Suh, 1997, s. 189-216). Ayrıca literatürde, mutlu insanların, mutsuz insanlardan daha arzu edilir bir yaşama sahip oldukları, daha iyi insanlar oldukları ve cennete kabul edilme olasılıklarının daha yüksek olduğunu düşündüğünü ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (King & Nappa, 1998, s. 156, 163).

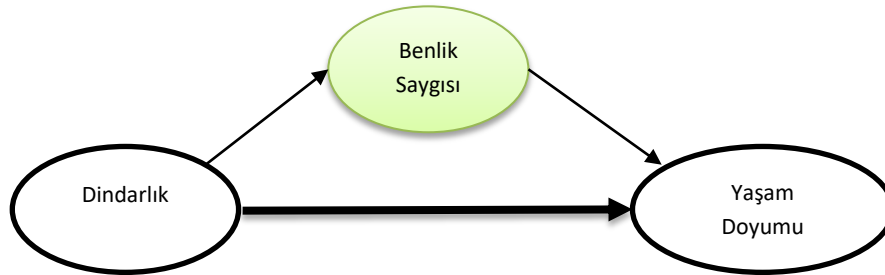
Yaşam tatmini kültürden kültüre değişen bir olgudur. Bu nedenle kavramın subjektif bir değerlendirme neticesinde ortaya çıktığı unutulmamalıdır. Öyle ki: bu yargı bireysel değerlendirmeler ile oldukça ilişkili olması nedeniyle genel yaşam kalitesi açısından bir toplumun diğerinden daha iyi olduğu sonucuna kesin bir şekilde ulaşmak olası değildir. Bununla birlikte hangi toplumların daha fazla öznel refaha sahip olduğu sonucuna ulaşmak olasıdır. Öyle ki bu toplumlardaki insanlar hayatlarını olumlu anlamda değerlendirirler (Diener & Suh, 2000, s. 3-5).

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesinde eğitim alan öğrencilerin dindarlık düzeyleri, benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen ilişkisel tarama türünde bir araştırmadır. İlişkisel tarama iki ya da daha fazla değişken arasında birlikte değişim olup olmadığını var ise bunun ne şekilde ortaya çıktığını irdeleyen tarama yaklaşımıdır (Karasar, 2011). Araştırma modeli yukarıda özetlenen öncü literatürden hareketle şu şekildedir:

Şekil 1. Araştırma Modeli

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmaya yönelik etik kurul onayı, Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurul Başkanlığı'ndan 31.10.2023 tarihli ve 141/2 sayılı karar ile alınmış olup araştırma evrenini Isparta Süleyman Demirel Üniversitesinde eğitim alan öğrenciler oluşturmaktadır. Yapısal eşitlik modelinin kullanıldığı çalışmalarda yeterli örneklem büyüklüğü modelde kullanılan madde sayısının 5 ile 10 katı arasında olması gerektiği hususu literatürde ifade edilmektedir (Bryman & Cramer, 2001; Büyüköztürk vd., 2013). Çalışmada yapısal eşitlik modelinde kullanılan madde sayısı 35'tir. Bu bağlamda çalışmada en az 400 kişilik örneklem büyüklüğünün yeterli olacağı değerlendirilmiş olup, farklı fakültelerde eğitim alan öğrencilere çevrimiçi yolla anketler ulaştırılması yoluyla 345 kadın, 183 erkek öğrenciden geri dönüş alınmış ve 528 anket formu araştırma kapsamında analize tabi tutulmuştur.

Etik Onay: Araştırmaya yönelik etik kurul onayı, Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu Başkanlığı'ndan 31.10.2023 tarihli ve 141/2 sayılı karar ile alınmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada katılımcıların sosyo-demografik özellikleri için Kişisel Bilgi Formu (EK-1), dindarlık düzeylerini ölçmek için iki boyutlu Motivasyonel Dindarlık Envanteri (EK-2), benlik saygılarını ölçmek için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (EK- 3) ve yaşam doyumlarını ölçmek için Diener vd. tarafından geliştirilen Yaşam Doyumu Ölçeği (EK-4) kullanılmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından danışmanın görüşü alınarak hazırlanan 5 sorudan oluşan kişisel bilgi formunda katılımcıların, cinsiyet, eğitim (kaçıncı sınıf olduğu), gelir düzeyi ve dindarlık düzeylerine ilişkin kişisel değerlendirmeleri gibi sosyo-demografik özelliklerine ait bilgilerin toplanması hedeflenmiştir.

2.3.2. Dindarlık Ölçeği

Katılımcıların dindarlık düzeylerini ölçmek üzere motivasyonel dindarlık ölçeği kullanılmıştır. Ölçek ilkin Türkçeye Apaydın (2010) tarafından çevrilmiş olup ölçeğin Türkçe geçerleme çalışması Uysal vd. (2014) tarafından yapılmıştır. Grom vd. (2010) dört boyutlu olarak analiz ettikleri ölçek, Türkçe geçerleme çalışması neticesinde güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki (ilk 12 madde) ve prososyal ve dini-entelektüel sorumluluk (13.-20. maddeler) olmak üzere iki boyutlu olarak şekillenmiştir. Ölçekte kullanılan ifadelerden bazıları güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ilişki boyutu için “Allah’a dua etmek beni mutlu ediyor. “, “Allah’a yöneldiğimde saygı ve şükran hissediyorum.”, “Zor bir durumla karşılaşınca Allah’tan güç ve cesaret alıyorum.” ve “Dinî inancım bana özgüven veriyor.” şeklindedir. Ölçeğin ikinci boyutu olan dini entelektüel sorumluluk boyutu için örnek maddeler, “Kendi problemlerimi kendim çözmek zorunda olsam da Allah ile temas kurunca o da problemin çözümünde bana yardım eder.”, “Dinî inancım beni diğer kişilere karşı yardımsever olmaya teşvik eder.”, “Dinî inancım beni muhtaçlara yardım etmeye teşvik eder.” ve “Yardımsever olmak benim inancım için çok önemlidir.” şeklindedir. Ölçeğin uyarılama çalışmasındaki cronbach alpha katsayısı 0,96’dır (Uysal vd. 2014, s. 20).

2.3.3. Benlik Saygısı Ölçeği

Çalışmada Rosenberg (1965) tarafından geliştirilmiş olan Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği’nin alt boyutlarından olan “benlik saygısı” alt kategorisi kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarılması Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılmıştır. Ölçekte çoktan seçmeli “çok doğru”, “doğru”, “yanlış” ve “çok yanlış” olmak üzere 4 seçenek kullanılmıştır. Ölçek 10 maddeden oluşmakta olup 3, 5, 8, 9, 10 nolu maddeler ters skorludur. Ölçekte kullanılan ifadelerden bazıları “Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.”, “Bazı olumlu özelliklerim olduğumu düşünüyorum.”, “Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.”, ve “Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.” şeklindedir. Ölçeğin Türkçe uyarılması geçerlik katsayısı 0,71, güvenirlik katsayısı 0,75 olarak ifade edilmiştir (Çuhadaroğlu, 1986).

2.3.4. Yaşam Doyum Ölçeği

Çalışmada katılımcıların yaşam doyum seviyelerini ölçmek üzere, Diener vd. (1985) tarafından geliştirilmiş “Yaşam Doyumu Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe geçerlemesi Dağlı ve Baysal (2016) tarafından yapılmıştır. Ölçekte “hiç katılmıyorum (1)” ve “tamamen katılıyorum (5)” olmak üzere 5’li likert kullanılmış olup Ölçek 5 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte kullanılan ifadelerden bazıları, “Yaşam koşullarım mükemmeldir.” ve “Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki

hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmedim” şeklindedir. Ölçeğin Türkçe geçerleme çalışmasında elde edilen Cronbach Alpha katsayısı 0,88 olarak ifade edilmiştir (Dağlı & Baysal, 2016, s. 1258).

3. ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMLARI

3.1. Verilerin Analizi

Çalışma Isparta Süleyman Demirel Üniversitesinde eğitim alan öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Google Forms uygulaması üzerinden düzenlenen ve sosyal iletişim ağları vasıtasıyla uygun örnekleme ulaştırılan anket çalışmasında katılımcılara gerekli açıklama yapıldıktan sonra sırasıyla Kişisel Bilgi Formu, Motivasyonel Dindarlık Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Diener Yaşam Doyum Ölçeği uygulanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle katılımcılara ait tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir. Sonrasında sorulara verilen cevapların frekans dağılımları raporlanmıştır. Bu aşamadan sonra değişkenler arasındaki korelasyon analizi yapılarak ilişkili değişkenler raporlanmıştır. Çalışmanın dindarlık, benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin birlikte sorgulandığı ana sorusuna cevap aramak üzere öncelikle doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Daha önce de ifade edildiği üzere çalışmada kullanılan ölçeklerin daha önce Türkçe geçerleme çalışması yapılmış olmasından ötürü değişkenler için açıklayıcı faktör analizi yapılmamıştır. Sonrasında verilerin dağılımına bakılarak araştırma modelinin test edilmesi aşamasına geçilmiştir. Sonrasında fark testlerine de yer verilerek analiz kısmı sonlandırılmıştır.

3.1.1. Katılımcılara Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmada öncelikle örneklemin tanımlayıcı test istatistiklerine bakılmıştır. Bu bağlamda katılımcıların %65,3’ü (345 kişi) kadın, %34,7’si (183) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcıların %53,4’ü (282 kişi) birinci sınıf, %14,4’ü (76 kişi) ikinci sınıf, %20,8’i (110 kişi) üçüncü sınıf, %10,8’i (57 kişi) dördüncü sınıf, %0,4’ü (2 kişi) altıncı sınıf ve %0,2’si (1 kişi) hazırlık sınıfı öğrencisidir. Katılımcıların %22,7’sinin (120 kişi) gelir düzeyi 11400 Türk lirası ve altı, %40,9’unun (216) gelir düzeyi 11401-22800 Türk lirası arasında, %21,6’sının (114 kişi) gelir düzeyi 22801-34200 Türk lirası arasında, %8,2’sinin (43 kişi) gelir düzeyi 34201-45600 Türk lirası arasında ve son olarak %6,6’sının (35 kişi) gelir düzeyi 45601 Türk lirası ve üstündedir. Son olarak çalışmada katılımcıların kendi algıladıkları dindarlık düzeyleri de ele alınmıştır. Bu bağlamda katılımcıların %9,8’i (52 kişi) dindar olmadığını, %34,5’i (182 kişi) az dindar olduğunu, %50,6’sı (267 kişi) dindar olduğunu ve son olarak %5,1’i (27 kişi) çok dindar olduğunu ifade etmiştir.

3.1.3. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

Korelasyon analizi neticesinde dindarlığın 1. alt boyutunu teşkil eden “güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki” boyutu ile dindarlığın ikinci alt boyutunu oluşturan “sosyal ve dini entelektüel sorumluluk” boyutu arasında anlamlı pozitif (0,809) ilişki olduğu görülmüştür. Yaşam doyumu değişkeninin ise dindarlığın 1. alt boyutunu teşkil eden “güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki” boyutu ile (0,220) ve dindarlığın ikinci alt boyutunu oluşturan “sosyal ve dini entelektüel sorumluluk” boyutu ile (0,226) arasında anlamlı pozitif ilişki olduğu elde edilen diğer bir bulgudur. Son olarak benlik saygısı ile yaşam doyumu arasında anlamlı pozitif bir ilişki (0,365) olduğu tespit edilmiştir. İlgili hipotezlere ilişkin sonuçlar şu şekildedir: H_7 , H_8 , H_9 , H_{12} hipotezleri **kabul**, H_{10} ve H_{11} hipotezleri ise **reddedilmiştir**.

Tablo 1. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	\bar{X}	SS	1	2	3	4
1.Güç ve Güven Kaynağı Olarak Tanrı ile İlişki	4,17	1,02	1			
2.Prososyal ve Dini Entelektüel Sorumluluk	4,28	1,02	0,809**	1		
3.Yaşam Doyumu	3,13	0,85	0,220**	0,226**	1	
4.Benlik Saygısı	3,58	0,74	-0,23	-0,16	0,365**	1

**p<0,01

3.1.4. Ölçeklere Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi

Araştırma model önerisinin test aşamasına geçmeden önce, modelde kullanılacak dindarlık, benlik saygısı ve yaşam doyumu değişkenlerinin doğrulayıcı faktör analizleri yapılacaktır. Analize ilişkin sonuçlar aşağıda verilmiştir.

3.1.4.1. Dindarlık Değişkeni İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi

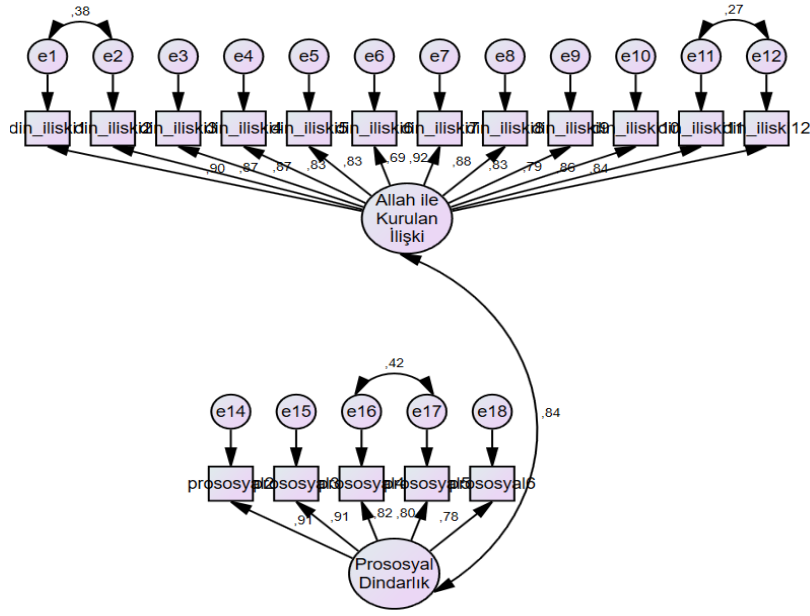
Oluşturulan modelde uyum iyiliği değerleri incelendiğinde model uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir sınırlar altında kaldığı görülmüş, bunun neticesinde modifikasyon indeksleri incelenmiştir. İnceleme sonrasında dindarlık değişkeninin “güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki” alt boyutunu oluşturan maddelerden e1 ile e2 ve e11 ile e12 arasında, diğer alt boyut olan “sosyal ve dini entelektüel sorumluluk” boyutunu oluşturan maddelerden e16 ile e17 arasında bir kovaryans yapısı önerilmiştir. İlgili yapı oluşturulup model yeniden çözümlendiğinde elde edilen uyum endeks değerleri istenilen sınırlar içerisinde bulunduğu görülmüş olup elde edilen uyum endeks değerleri şu şekildedir: Dindarlık değişkenin χ^2/df değeri 4,328 olarak bulunmuştur. Değişkenin CFI değeri 0,960 olarak bulunmuştur. Değişkenin NFI değeri 0,948 olarak bulunmuştur. Değişkenin GFI değeri 0,896 olarak bulunmuştur. Değişkenin AGFI değeri 0,861 olarak bulunmuştur. Son olarak değişkenin RMSEA değeri 0,79 olarak bulunmuştur. Bu değerlerden hareketle dindarlık değişkeni ve iki alt faktörü için uyum endeks değerleri değişkenin analizde kullanılabilceğini (Bkz. Tablo 2) göstermektedir (MacCallum vd., 1996; Kline, 2015; Hair, vd., 2018).

Tablo 2. Uyum İndeks Değerleri

Uyum İndeksleri	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri	Elde Edilen İndeks Değeri
χ^2/df	$2 \leq \chi^2/df \leq 5$	4,328
CFI	$,90 \leq CFI \leq ,95$	0,960
NFI	$,80 \leq NFI \leq ,95$	0,948
GFI	$,80 \leq GFI \leq ,95$	0,896
AGFI	$,80 \leq AGFI \leq ,90$	0,861
RMSEA	$,05 \leq RMSEA \leq ,10$	0,79

Kaynak: MacCallum vd., 1996; Kline, 2015; Hair, vd., 2018

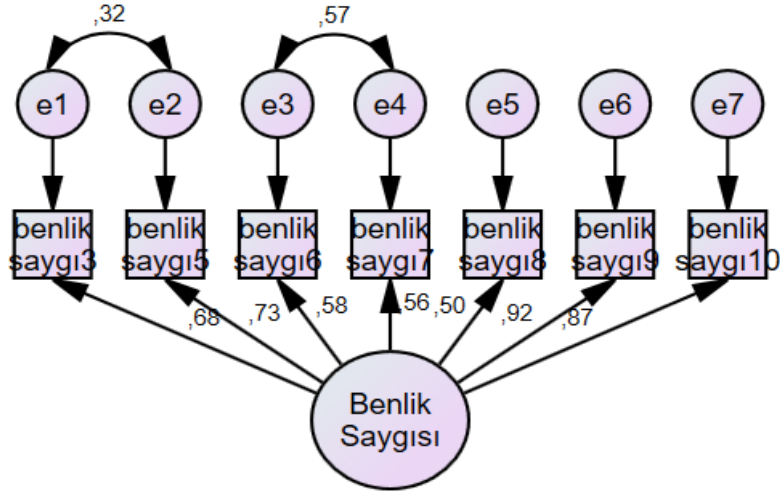
Şekil 2. Dindarlık Değişkeni İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi

3.1.4.2. Benlik Saygısı Değişkeni İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi

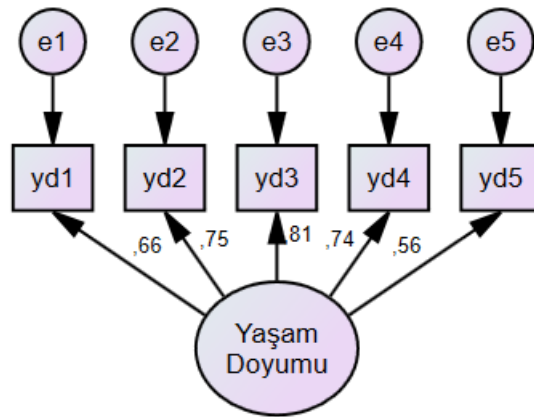
Benlik saygısı ölçeği için tek faktörlü bir yapı incelenmiştir. Söz konusu tek faktörde 10 madde yer almaktadır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda model uyum kriterleri incelenmiş ve CMIN=375,615, DF=33, CMIN/DF=11,382 RMSEA=0,140 CFI=0,870 GFI=0,842 olarak elde edilmiştir. Elde edilen model uyum kriterleri istenilen sınırlarda olmadığından modifikasyon indekslerine bakılmıştır. İnceleme neticesinde e1, e2 ve e4. Maddelerin model uyumunu bozduğu tespit edilerek ilgili maddeler ölçekten çıkarılarak tekrar çözümlene yapılmıştır.

Sonrasında oluşturulan modelde uyum iyiliği değerleri incelendiğinde model uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir sınırlar altında kaldığı görülmüş, bunun üzerine benlik saygısını oluşturan maddelerden e3 ile e5 ve e6 ile e7 arasında, bir kovaryans yapısı önerilmiştir. İlgili yapı oluşturulup model yeniden çözümlendiğinde elde edilen uyum endeks değerleri istenilen sınırlar içerisinde bulunduğu görülmüş olup benlik saygısı değişkenin χ^2/df değeri 2,085 olarak bulunmuştur. Değişkenin CFI değeri 0,994 olarak bulunmuştur. Değişkenin NFI değeri 0,988 olarak bulunmuştur. Değişkenin GFI değeri 0,987 olarak bulunmuştur. Değişkenin AGFI değeri 0,969 olarak bulunmuştur. Son olarak değişkenin RMSEA değeri 0,045 olarak bulunmuştur. Bu değerlerden hareketle benlik saygısı değişkeni için uyum endeks değerleri değişkenin analizde kullanılabileceğini (Bkz. Tablo 2) göstermektedir (MacCallum vd., 1996; Kline, 2015; Hair, vd., 2018).

Şekil 3. Benlik Saygısı Değişkeni İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi

3.1.4.3. Yaşam Doymumu Değişkeni İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Yaşam doymumu değişkeninin χ^2/df değeri 1,733 olarak bulunmuştur. Bu değer kabul edilen $2 \leq \chi^2/df \leq 5$ aralığına oldukça yakındır. Değişkenin CFI değeri 0,996 olarak bulunmuştur. Değişkenin NFI değeri 0,991 olarak bulunmuştur. Değişkenin GFI değeri 0,993 olarak bulunmuştur. Değişkenin AGFI değeri 0,980 olarak bulunmuştur. Son olarak değişkenin RMSEA değeri 0,037 olarak bulunmuştur. Bu değerlerden hareketle yaşam doymumu değişkeni için uyum endeks değerleri değişkenin analizde (Bkz. Tablo 2) kullanılabileceğini göstermektedir (MacCallum vd., 1996; Kline, 2015; Hair, vd., 2018).

Şekil 4. Yaşam Doymumu Değişkeni İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi

3.1.4.4. Verilerin Dağılımı ve Güvenirlikleri

Verilerin analizine geçilmeden önce dağılım ve güvenilirlik testleri yapılmıştır. Dindarlık değişkeninin birinci alt boyutu (Güç ve Güven Kaynağı Olarak Tanrı ile İlişki) için ortalama 4,17, standart sapma 1,01, çarpıklık (skewness) değeri -1,541, basıklık (kurtosis) değeri 1,606 ve

Cronbach Alpha katsayısı 0,966 olarak bulunmuştur. Dindarlık değişkeninin ikinci alt boyutu (Prososyal ve Dini-Entelektüel Sorumluluk) için ortalama 4,28, standart sapma 1,02, çarpıklık (skewness) değeri -1,721, basıklık (kurtosis) değeri 2,335 ve Cronbach Alpha katsayısı 0,925 olarak bulunmuştur. Yaşam doyumu değişkeni için ortalama 3,13, standart sapma 0,85 çarpıklık (skewness) değeri 0,032, basıklık (kurtosis) değeri -0,214 ve Cronbach Alpha katsayısı 0,823 olarak bulunmuştur. Son olarak çalışmada kullanılan diğer bir değişken olan benlik saygısı için ortalama 3,58, standart sapma 0,74, çarpıklık (skewness) değeri -0,240, basıklık (kurtosis) değeri -0,909 ve Cronbach Alpha katsayısı 0,877 olarak bulunmuştur. Bu verilerden hareketle verilerin normal dağıldığı (Bkz. Tablo 3) ve güvenilirlik katsayılarının analiz için yeterli aralıkta olduğu sonucuna ulaşılarak yapısal eşitlik modelinin test aşamasına geçilmiştir (MacCallum vd., 1996; Kline, 2015; Hair, vd., 2018).

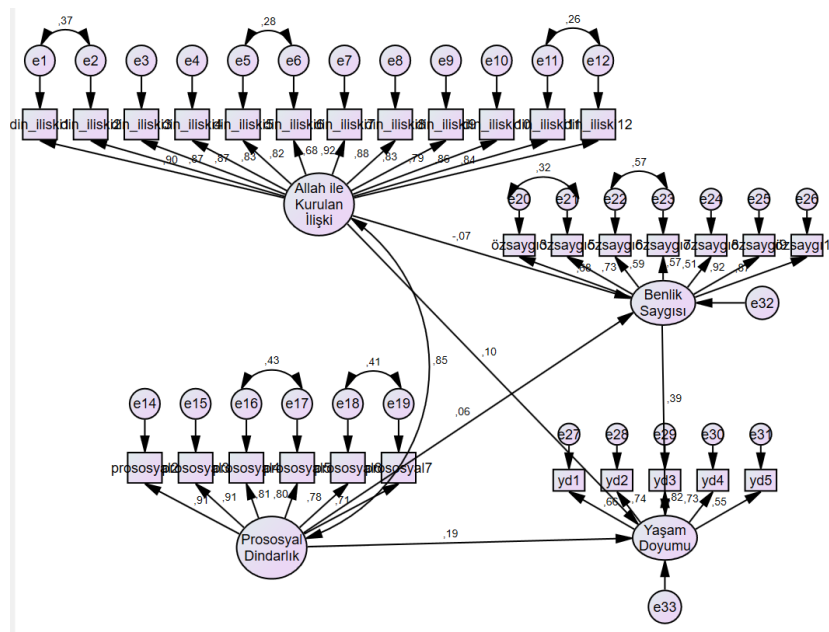
Tablo 3. Verilerin Dağılımı ve Güvenirlikleri

Ölçek	Ort.	SS.	Skewness	Kurtosis	Cronbach Alpha
Güç ve Güven Kaynağı Olarak Tanrı ile İlişki	4,17	1,01	-1,541	1,606	0,966
Prososyal ve Dini Entelektüel Sorumluluk	4,28	1,02	-1,721	2,335	0,925
Yaşam Doyumu	3,13	0,85	0,032	-0,214	0,823
Benlik Saygısı	2,87	0,74	-0,240	-0,909	0,877

3.1.4.5. Araştırma Modeli Test Sonuçları

Model sonuçlarının analizini müteakip aşağıda ayrıca cinsiyete ve katılımcıların subjektif dindarlık algılarına göre değişkenler arasında anlamlı bir fark olup olmadığı test edilmiştir.

Şekil 5. Araştırma Modeli Test Sonuçları

Çalışma modelinde dindarlık bağımsız değişkenin “güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki” alt boyutu modelde “Allah ile kurulan ilişki”, “sosyal ve dini entelektüel sorumluluk” alt boyutu ise “Sosyal dindarlık” olarak ifade edilmiştir. Modeldeki diğer

değişkenler için herhangi bir kısaltma yeniden ifade edilmemiştir. Çalışma modelinin χ^2/df değeri 2,599 olarak bulunmuştur. Modelin CFI değeri 0,953 olarak bulunmuştur. Modelin NFI değeri 0,926 olarak bulunmuştur. Modelin GFI değeri 0,883 olarak bulunmuştur. Modelin AGFI değeri 0,862 olarak bulunmuştur. Son olarak modelin RMSEA değeri 0,055 olarak bulunmuştur. Bu değerlerden (bkz. **Tablo 4**) hareketle araştırma modeli için uyum endeks değerleri modelin analizde kullanılabilceğini göstermektedir (MacCallum vd., 1996; Kline, 2015; Hair, vd., 2018).

Tablo 4. Çalışma Modeli İçin Uyum İndeks Değerleri

Uyum İndeksleri	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri	Elde Edilen İndeks Değeri	Cinsiyete Göre Model İyi Uyum Değerleri	
			Kadın	Erkek
χ^2/df	$2 \leq \chi^2/df \leq 5$	2,599	2300	1872
CFI	$,90 \leq CFI \leq ,95$	0,953	0,938	0,933
NFI	$,80 \leq NFI \leq ,95$	0,926	0,895	0,868
GFI	$,80 \leq GFI \leq ,95$	0,883	0,850	0,792
AGFI	$,80 \leq AGFI \leq ,90$	0,862		
RMSEA	$,05 \leq RMSEA \leq ,10$	0,055	0,061	0,069

Kaynak: MacCallum vd., 1996; Kline, 2015; Hair, vd., 2018

Araştırma modeli sonuçlarına göre dindarlığın her iki boyutunun da yaşam doyumuna etkisinde benlik saygısının aracı etkisinin olmadığı görülmüştür. Ayrıca katılımcıların dindarlık düzeylerinin 1. Alt boyutu olan güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki değişkeninin benlik saygısı, yaşam doyumunu üzerinde herhangi anlamlı ($p>0,464$) bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların dindarlık düzeylerinin ikinci alt boyutunu teşkil eden prososyal ve dini entelektüel sorumluluk alt boyutunun yaşam doyumunu üzerinde pozitif yönlü anlamlı bir etkisinin ($p<0,005$) olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın katılımcıların dindarlık düzeylerinin diğer alt boyutu olan prososyal ve dini entelektüel sorumluluk değişkeninin benlik saygısı üzerinde herhangi anlamlı ($p>0,553$) bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Son olarak katılımcıların sahip oldukları benlik saygısının yaşam doyumları üzerinde pozitif yönde anlamlı ($p<0,000$) bir etkisinin olduğu çalışmada elde edilen diğer bir bulgudur. İlgili hipotezlere ilişkin sonuçlar şu şekildedir: H_1 , H_2 , H_4 , H_6 hipotezleri **ret**, H_3 ve H_5 hipotezleri ise **kabul edilmiş olup** dindarlık boyutlarının yaşam doyumuna etkisinde benlik saygısının aracı etkisi olmadığı görülmüştür (Bkz. **Tablo 5**).

Tablo 5. YEM Analizi, Model Uyum İyiliği Değerleri ve Hipotez Sonuçları

YEM		β	S.E.	P	Hipotez	Sonuç
Güç ve Güven Kaynağı Olarak Tanrı ile İlişki	→ Benlik Saygısı	-0,71	0,064	0,464	H₁	Desteklenmedi
Prososyal ve Dini Entelektüel Sorumluluk	→ Benlik Saygısı	0,058	0,060	0,553	H₂	Desteklenmedi

Prososyal ve Dini Entelektüel Sorumluluk	→	Yaşam Doyumu	0,190	0,060	0,041*	H ₃	Desteklendi
Güç ve Güven Kaynağı Olarak Tanrı ile İlişki	→	Yaşam doyumu	0,098	0,063	0,286	H ₄	Desteklenmedi
Benlik Saygısı	→	Yaşam Doyumu	0,386	0,055	0,000***	H ₅	Desteklendi

**p<0,01

Tablo 6. Katılımcıların Cinsiyetine Göre Model Üzerinde Değişkenler Arası İlişkilerin YEM Analizi

Değişkenler Arası Yollar			β	p	β_k	P_k	β_e	P_e
Güç ve Güven Kaynağı Olarak Tanrı İle İlişki	⇒	Benlik Saygısı	-0,071	0,464	0,071	0,531	-0,325	0,041
Prososyal ve Dini Entelektüel Sorumluluk	⇒	Benlik Saygısı	0,058	0,553	0,041	0,717	0,184	0,248
Prososyal ve Dini Entelektüel Sorumluluk	⇒	Yaşam Doyumu	0,190	0,041	0,213	0,046	0,164	0,305
Güç ve Güven Kaynağı Olarak Tanrı İle İlişki	⇒	Yaşam Doyumu	0,098	0,286	0,100	0,341	0,083	0,600
Benlik Saygısı	⇒	Yaşam Doyumu	0,386	***	0,377	***	0,372	***

**p<0,01

Modelden elde edilen sonuca göre kadın katılımcıların sonuçlarının model ile paralel olduğu tespit edilmiştir (Bkz. **Tablo 6**). Buna karşın erkek katılımcıların modelden farklı olarak dindarlığın güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki alt boyutunun benlik saygısını negatif anlamlı ($p<0,005$) yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca dindarlık değişkeninin prososyal ve dini entelektüel sorumluluk alt boyutunun yaşam doyumu üzerindeki anlamlı etkisi erkek katılımcılarda anlamsız olarak tespit edilmiştir ($p>0,005$). Yapısal eşitlik modeli sonuçlarının ortaya konmasına müteakip ayrıca değişkenler arası bağımsız t testi ile one way annova hipotez testleri yapılmıştır. Bu testlere ilişkin ilgili sonuçlar aşağıda raporlandıktan sonra çalışmanın sonuç ve tartışma bölümüne geçilecektir.

3.1.4.6. Değişkenler Arasındaki Bağımsız T Testi ve One Way Annona testi Sonuçları

Katılımcılar arasında cinsiyetine göre değişkenler arasında anlamlı bir fark olup olmadığı bağımsız örneklem T testi ile incelenmiş ve dindarlık değişkenine göre kadınların güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki alt boyutunun (ortalama: 4,27) erkeklerden (ortalama: 3,99) daha güçlü olduğu benzer şekilde dindarlık değişkeninin prososyal ve dini entelektüel sorumluluk alt boyutunun da kadınlarda (ortalama: 4,4) erklerden (ortalama: 4,05) daha güçlü olduğu tespit

edilmiştir. İlgili hipotezlere ilişkin sonuçlar şu şekildedir: H13, H14 hipotezleri **kabul**, H15 ve H16 hipotezleri ise **reddedilmiştir** (Bkz. **Tablo 7**).

Tablo 7. Değişkenlerin Cinsiyete Göre Farklılığına İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	\bar{X}	t	P
Güç ve Güven Kaynağı Olarak Tanrı İle İlişki	Kadın	345	4,27	3,078	0,002
	Erkek	183	3,99		
Prososyal ve Dini Entelektüel Sorumluluk	Kadın	345	4,40	3,900	0,001
	Erkek	183	4,05		
Yaşam Doyumu	Kadın	345	3,14	0,281	0,0782
	Erkek	183	3,12		
Benlik Saygısı	Kadın	345	2,83	-1,781	0,076
	Erkek	183	2,95		

**p<0,01

Tablo 8. Katılımcıların Subjektif Dindarlık Algıları ile Çalışma Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik One Way Anova Testi Sonuçları

Değişkenler	Algılanan Dindarlık	N	\bar{X}	S.S.	F	p	Post Hoc
Güç ve Güven Kaynağı Olarak Tanrı İle İlişki	1.Dindar değilim	52	2,45	1,19	143,25	0,000	4>3>2>1
	2.Az dindarım	182	3,86	,90			
	3.Dindarım	167	4,65	,52			
	4.Çok dindarım	27	4,85	,45			
Prososyal ve Dini Entelektüel Sorumluluk	1.Dindar değilim	52	2,92	1,36	71,061	0,000	4>3>2>1
	2.Az dindarım	182	4,02	,97			
	3.Dindarım	167	4,67	,66			
	4.Çok dindarım	27	4,84	,43			
Yaşam Doyumu	1.Dindar değilim	52	3,08	1,01	6,348	0,000	4>1,2,3 3>2
	2.Az dindarım	182	2,97	,087			
	3.Dindarım	167	3,21	,078			
	4.Çok dindarım	27	3,63	,073			
Benlik Saygısı	1.Dindar değilim	52	3,06	0,82	2,096	0,10	
	2.Az dindarım	182	2,82	,75			
	3.Dindarım	167	2,85	,71			
	4.Çok dindarım	27	3,06	,78			

**p<0,01

Katılımcıların görece dindarlık düzeyleri arttıkça dindarlık değişkeninin güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki alt boyutunun güçlendiği, benzer bir şekilde katılımcıların görece dindarlık

düzeyleri artıka dindarlık değişkeninin prososyal ve dini entelektüel sorumluluk alt boyutunun da güçlendiği tespit edilmiştir. Katılımcıların yaşam doyumunu düzeylerinin “çok dindarım” seçeneğini tercih eden katılımcılarda, “dindarım”, “az dindarım” ve “dindar değilim” seçeneğini tercih eden katılımcılardan daha yüksek olduğu, ayrıca “dindarım” seçeneğini tercih eden katılımcıların “az dindar” olduğu ifade eden katılımcılardan yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların görel dindarlık seviyelerine göre benlik saygıları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. İlgili hipotezlere ilişkin sonuçlar şu şekildedir: H₁₇, H₁₈, H₁₉ hipotezi **kabul**, H₂₀ hipotezi ise **reddedilmiştir** (Bkz. Tablo 8).

TARTIşMA VE SONUÇ

Çalışmanın bağımsız değişkenini oluşturan dindarlık değişkeninin güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki boyutunu oluşturan 12 madde içinde ortalaması en yüksek madde 4,4413 ile “Zor bir durumla karşılaşınca Allah’tan güç ve cesaret alıyorum.” maddesi olurken, ortalaması en düşük madde ise 3,6629 ile “Allah’a inanmakla kalmıyor, aynı zamanda O’na ibadet de ediyorum” maddesidir. Birinci boyut için katılımcılar arasında Allah ile kurulan bağın ihtiyaç olunması durumunda O’ndan güç ve cesaret alınması üzerinde yoğunlaştığını ifade etmek mümkündür. Bağımsız değişkenin ikinci alt boyutunu oluşturan prososyal ve dini entelektüel sorumluluk boyutunu oluşturan 8 madde içinde ortalaması en yüksek madde 4,4470 ile “Yardımsaver olmak benim inancım için çok önemlidir.” maddesi olurken ortalaması en düşük madde ise 3,8731 ile “Beni ahlaki yükümlülöklere boyun eğdiren, dinî inançlarımdır.” olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda dindarlık değişkeninin ikinci boyutu için katılımcıların daha çok dini inançları bağlamında daha çok yardım etme güdüsünü öne çıkardıklarını ifade etmek mümkündür.

Çalışmanın aracı değişkeni olarak modele yerleştirilen benlik saygısı değişkenini oluşturan 10 madde içinde ortalaması en yüksek madde 3,5606 ile “Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.” maddesi olurken, ortalaması en düşük madde ise 2,0511 ile “Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.” maddesi olarak tespit edilmiştir. Bu verilerden hareketle katılımcıların benlik saygılarını inşa ettikleri değerle arasında kendilerine atfettikleri değerin öne çıktığı aynı zamanda kendilerine yönelik hoşnutsuzluklarını ifade eden bakış açılarının ise görece daha düşük seviyede ifade edildiğini ifade etmek mümkündür.

Çalışmanın bağımlı değişkeni yaşam doyumudur. Yaşam doyumunu değişkenini oluşturan 5 madde içinde ortalaması en yüksek madde 3,5341 ile “Yaşamımdan memnunum.” Maddesi olurken, ortalaması en düşük madde ise 2,5852 ortalama ile “Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.” Maddesi olarak öne çıkmıştır. Burada öne çıkan madde katılımcıların genel olarak yaşamlarından memnun olduklarını ortaya koyarken en az ortalama skoruna sahip maddeden hareketle katılımcıların genel olarak yaşamları ile değişikliğe gitme eğilimlerinin ise düşük olduğunu ifade etmek mümkündür.

Korelasyon analizi neticesinde dindarlığın 1. alt boyutunu teşkil eden “güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki” boyutu ile dindarlığın ikinci alt boyutunu oluşturan “prososyal ve dini entelektüel sorumluluk” boyutu arasında anlamlı pozitif (0,809) bir ilişki olduğu görölmüş diğer bir ifade ile. **H₇ hipotezi kabul** edilmiştir. Görölen bu pozitif ilişkinin her iki boyutun dindarlığın farklı veçhelerini ele alsa da temelde bireyin dindarlık algısının yansımaları olmaları nedeniyle beklenen bir ilişki olduğu ifade edilebilir.

Yaşam doyumunu değişkeninin ise dindarlığın 1. alt boyutunu teşkil eden “güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki” boyutu ile (0,220) ve dindarlığın ikinci alt boyutunu oluşturan “prososyal

ve dini entelektüel sorumluluk” boyutu ile (0,226) arasında anlamlı pozitif ilişki olduğu elde edilen diğer bir bulgudur. Diğer bir ifade ile. **H₈ ve H₉ hipotezleri kabul** edilmiş olup, bu bulgular Ayten (2013), Batan ve Ayten (2015), Kökçü (2019) ve Titiz’in (2019) araştırma bulguları ile örtüşmektedir. Bu ilişki katılımcıların yaşam doyumları üzerinde dinin sosyal yönünün daha güçlü bir etkisi olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte aşağıda da ifade edileceği üzere çalışmada dindarlık ile yaşam doyumu arasındaki ilişki benlik saygısının aracı değişken olduğu bir model üzerinden test edilmiştir. Bu noktadan hareketle değişkenler arasında ikili korelasyonlar ve yapısal eşitlik modeli içinde ortaya çıkan ilişkilerin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekliliği hususu göz ardı edilmemelidir. Araştırmada gerek güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki benlik saygısı gerekse prososyal ve dini entelektüel sorumluluk ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0,01$). Bu sonuçlar Koç’un (2009) yetişkin bireyler ile yaptığı çalışma sonuçları ve Yıldız & Çapar (2010) ile Topuz’un (2013) araştırma bulguları ile örtüşmektedir. Buna karşın hipotez test sonucu, literatürde dindarlık ile benlik saygısı arasında olumlu anlamlı ilişki bulan (Şahin, 2005) çalışma sonuçları ile ayrıştırmakta olup **H₁₀ ve H₁₁ hipotezleri reddedilmiştir**. Son olarak benlik saygısı ile yaşam doyumu arasında anlamlı pozitif bir ilişki (0,365) olduğu tespit edilmiş diğer bir ifade ile **H₁₂ hipotezi kabul** edilmiştir. Bu bulgular Dilmaç ve Ekşi (2008), Çivilidağ vd.’nin (2018) araştırma bulguları ile örtüşmektedir. İki değişken arasındaki pozitif ilişki benlik saygısının arttıkça bireylerin yaşam doyumlarının arttığını göstermektedir. Tekraren ifade etmek gerekirse iki değişken arasındaki ilişkinin aşağıda değinilecek yapısal eşitlik modelindeki ilişki ile değerlendirilmesi gerektiği hususuna dikkat çekmekte yarar vardır.

Araştırma modeli sonuçlarına göre katılımcıların dindarlık düzeylerinin birinci alt boyutu olan güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki değişkeninin benlik saygısı ($p>0,464$) üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Bu sonuç Hills vd (2006), Ciarrochi ve Heaven’in (2012) araştırma bulguları ile örtüşmektedir. Aynı şekilde çalışmada dindarlık değişkeninin güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki alt boyutunun, yaşam doyumu ($p>0,286$) üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiş, diğer bir ifade ile **H₁ ve H₄ hipotezleri reddedilmiştir**. Yine katılımcıların dindarlık düzeylerinin ikinci alt boyutunu teşkil eden prososyal ve dini entelektüel sorumluluk alt boyutunun benlik saygısı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiş, ($p>0,553$) diğer bir ifade **H₂ hipotezi reddedilmiştir**. Bununla birlikte **H₃ hipotezi kabul edilerek** katılımcıların dindarlık düzeylerinin ikinci alt boyutunu teşkil eden prososyal ve dini entelektüel sorumluluk alt boyutunun yaşam doyumu üzerinde pozitif yönlü anlamlı bir etkisinin ($p<0,005$) olduğu tespit edilmiştir. Bu veri Park vd. (2012: 641) çalışma verileri ile örtüşmektedir. Buna karşın katılımcıların dindarlık düzeylerinin diğer alt boyutu olan prososyal ve dini entelektüel sorumluluk değişkeninin benlik saygısı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,553$). Literatürde dindarlık ve benlik saygısı arasında ilişkinin varlığını ortaya koyan (Greenway vd., 2003, Krause, (2009), Schieman vd. (2017) çalışmalar olduğu gibi, iki değişken arasında ilişki olmadığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (Hills vd.; 2006; Ciarrochi ve Heaven, 2012). Bu bağlamda çalışmada elde edilen dindarlık düzeyinin prososyal ve dini entelektüel sorumluluk boyutu ile benlik saygısı arasındaki ilişkisizlik durumunun alan yazın ile benzeştiğini ifade etmek mümkündür. Son olarak katılımcıların sahip oldukları benlik saygısının yaşam doyumları üzerinde pozitif yönde anlamlı ($p<0,000$) bir etkisinin olduğu (**H₅ hipotezi kabul edilmiştir**) çalışmada elde edilen diğer bir bulgudur. Bu bulgular Diener ve Diener (1995) ile Moksnes & Espnes’in (2013) çalışmalarında elde ettikleri bulgular ile örtüşmektedir. Alanda dindarlık ile yaşam doyumu arasında benlik saygısını aracı değişken olarak kullanan (Yoo, 2017; Szcześniak & Tomczak,

2020) çalışmalarda yapılagelmektir. Buna karşın çalışmada test edilen modelde dindarlık değişkeninin her iki boyutunun yaşam doyumuna etkisinde benlik saygısının aracılık etmediği bulgusuna ulaşılmış olup **H₆ hipotezi reddedilmiştir**. Ayrıca çalışma modelinden elde edilen sonuca göre kadın katılımcıların sonuçlarının model ile paralel olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın erkek katılımcıların modelden farklı olarak dindarlığın güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki alt boyutunun benlik saygısını negatif anlamlı ($p<0,005$) yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca dindarlık değişkeninin prososyal ve dini entelektüel sorumluluk alt boyutunun yaşam doyumunu üzerindeki anlamlı etkisi erkek katılımcılarda anlamsız olarak tespit edilmiştir ($p>0,005$).

Katılımcılar arasında cinsiyetine göre değişkenler arasında anlamlı bir fark olup olmadığı bağımsız örneklem T testi ile incelenmiş ve dindarlık değişkenine göre kadınların güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki alt boyutunun (ortalama: 4,27) erkeklerden (ortalama: 3,99) daha güçlü olduğu benzer şekilde dindarlık değişkeninin prososyal ve dini entelektüel sorumluluk alt boyutunun da kadınlarda (ortalama: 4,4) erkeklerden (ortalama: 4,05) daha güçlü olduğu tespit edilmiş olup **H₁₃ ve H₁₄ hipotezleri kabul edilmiştir**. Bu bulgular alanda daha önce yapılmış ve Türkiye’de kadınların erkeklere göre daha dindar olduğunu ortaya koyan Yapıcı (2012, s. 1-34), Ayten (2013: 26-26) ile Cirhinlioğlu & Ok’un (2011, s. 121), yine cinsiyete göre genel dindarlık, dini inanç boyutu ve dini ibadet boyutları bağlamında kadınların erkeklere göre daha önde olduğu bulgusuna ulaşan Korkmaz’ın (2020: 437-460) çalışma bulguları ile uyumludur. İşaret edildiği üzere kadınların dindarlık düzeyleri içerisinde prososyal ve dini entelektüel sorumluluk alt boyutunun (ortalama 4,4) Tanrı ile ilişki alt boyutundan (4,27) daha güçlü olduğu görülmüştür. Bu bulgu Cirhinlioğlu ve Ok’un (2011: 121) bulguları ile de uyumludur. Bununla birlikte erkeklerin özellikle inanç ve ibadetleri tatbik etme sıklıklarının kadınlara nazaran daha yüksek olduğunu ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur (Köktaş, 1993: 79; Mehmedoğlu, 2004: 162). Buna karşın gerek yaşam doyumunu ($p>0,0782$) gerekse benlik saygısı ($p>0,076$) değişkenlerinde kadın ve erkekler arasında anlamlı bir fark olmadığı gözlenerek, **H₁₅ ve H₁₆ hipotezleri reddedilmiştir**.

Katılımcıların görece dindarlık düzeyleri artıkça dindarlık değişkeninin güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki alt boyutunun güçlendiği, benzer bir şekilde katılımcıların görece dindarlık düzeyleri artıkça dindarlık değişkeninin prososyal ve dini entelektüel sorumluluk alt boyutunun da güçlendiği tespit edilmiş olup **H₁₇ ve H₁₈ hipotezleri kabul edilmiştir**. Görece Dindarlık ile dindarlık değişkeninin her iki alt boyutu arasındaki pozitif ilişki iki değişkeninin içeriklerinin örtüşmesi ile açıklanabilir. Ayrıca katılımcıların yaşam doyumunu düzeylerinin “çok dindarım” seçeneğini tercih eden katılımcılarda, “dindarım”, “az dindarım” ve “dindar değilim” seçeneğini tercih eden katılımcılardan daha yüksek olduğu, ayrıca “dindarım” seçeneğini tercih eden katılımcıların “az dindar” olduğu ifade eden katılımcılardan yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiş olup **H₁₉ hipotezinin kabul edilmiştir**. Bu bulgular Ayten’in (2013, s. 27-28) çalışma bulguları ile örtüşmektedir. Son olarak katılımcıların görece dindarlık seviyelerine göre benlik saygıları arasında anlamlı bir fark görülmemiş olup **H₂₀ hipotezi reddedilmiştir**.

Araştırma örneklemini üniversite eğitimi alan gençler oluşturmaktadır. Gençlerin dindarlıkları ile ilgili akademik ilgiye güncel veri sağlamasından ötürü çalışmanın alana katkı sunduğu ifade edilebilir. Ayrıca çalışmada değişkenler arasındaki ikili ve çoklu ilişkiler bağlamında ele alınmıştır. Bu yönü ile araştırmanın gerek çalışma modeli gerekse test ettiği hipotezleri yönü ile alana yönelik müteakip nicel çalışmalar için anlamlı araştırma soruları içerdiğini ifade etmek mümkündür. Bununla birlikte çalışmanın gençler ile kısıtlı olduğu, yaşam doyumunu dindarlık

ilişisini tek aracı değişken üzerinden test ettiği akılda tutulmalıdır. Bu hususlar çalışma kısıtları olarak ifade edilebilir. Son olarak dindarlık yaşam doymu ilişkisi konusunun farklı örneklemeler ile farklı kültürlerde farklı sosyo-ekonomik sınıflar arasında mukayeseli olarak ele alınmasının alana katkı sunacağını ifade etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akcan, E. (2018). Lise öğrencilerinde benlik saygısı ve yaşam doymu ilişkisi [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkuş, H. İ., & Uçar, R. (2018). Dindarlık tipolojileri bağlamında Türk toplumu. *Toplum Bilimleri*, 12(24), 115-139.
- Allport, G. W. (1963). Behavioral science, religion and mental health. *Journal of Religion and Health*, 2(3), 87-197.
- Argyle, M., & Beit-Hallahmi, B. (1975). *The social psychology of religion*. Routledge.
- Ayten, A. (2013). Din ve sağlık: bireysel dindarlık, sağlık davranışları ve hayat memnuniyeti ilişkisi üzerine bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13(3), 7-31.
- Batan, S. N., & Ayten, A. (2015). Dinî başa çıkma, psikolojik dayanıklılık ve yaşam doymu ilişkisi üzerine bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 15(3), 67-92.
- Batson, C. D., Schoenrade, P., & Ventis, W. L. (1993). *Religion and the individual: A social-psychological perspective*. Oxford University Press.
- Bellah, R. N. (1970). *Beyond belief*. Harper & Row.
- Boden, J. M., Fergusson, D. M., & Horwood, L. J. (2008). Does adolescent self-esteem predict later life outcomes? A test of the causal role of self-esteem. *Development and Psychopathology*, 20, 319-339.
- Bruno, F. J. (1982). *Psikoloji tarihine giriş* (N. Hisli, Çev.). Ege Üniversitesi Yayınları.
- Bruno, F. J. (1996). *Psikoloji tarihine giriş* (G. Sevindiren, Çev.). Kıbele Yayınevi.
- Bryman, A., & Cramer, D. (2001). *Quantitative data analysis with SPSS release 10 for windows: A guide for social scientists*. Routledge.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (D. Erguvan Sarioğlu, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14. Baskı). Pegem Akademi.
- Certel, H. (2022). *Din psikolojisi* (3. Baskı). Berikan Yayınevi.
- Ciarrochi, J., & Heaven, P. C. L. (2012). Religious values and the development of trait hope and self-esteem in adolescents. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 51(4), 676-688.
- Cirhinlioğlu, F. G., & Ok, Ü. (2011). Kadınlar mı yoksa erkekler mi daha dindar?. *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks*, 3(1), 121-141.
- Civitci, N., & Civitci, A. (2009). Self-esteem as mediator and moderator of the relationship between loneliness and life satisfaction in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 47, 954-958.
- Clark, W. H. (1958). How do social scientists define religion?. *Journal of Social Psychology*, 47(1), 143-147.

- Crocker, J., Luhtanen, R., Blaine, B., & Broadnax, S. (1994). Collective self-esteem and psychological well-being among white, black, and Asian college students. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20(503), 503-513. <https://doi.org/10.1177/0146167294205007>
- Cüceloğlu, D. (1999). *Anlamlı ve coşkulu bir yaşam için savaşı*. Sistem Yayıncılık.
- Çivilidağ, A., Yanar, A., Kızılırmak, B., & Denizli, T. (2018). Mesleki benlik saygısı, sürekli kaygı ve yaşam doyumunu düzeylerinin incelenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2(3), 45-60.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adölesanlarda benlik saygısı* [Uzmanlık tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Dağlı, A., & Baysal, N. (2016). Yaşam doyumunu ölçeğinin Türkçe 'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1250-1262.
- Diener, E., & Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life-satisfaction and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(4), 653-663.
- Diener, E., & Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*, 40, 189-216.
- Diener, E., & Suh, E. M. (2000). Measuring subjective well-being to compare the quality of life of cultures. *Culture and Subjective Well-Being*, 3-12.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Diener, E. (2000). Measuring subjective well-being to compare the quality of life of cultures. *Culture and Subjective Well-Being*, 3-12.
- Dilmaç, B., & Ekşi, H. (2008). Meslek yüksek okullarında öğrenim gören öğrencilerin yaşam doyumları ve benlik saygılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 279-289.
- Dobrakowski, P. P., Skalski, S., Surzykiewicz, J., Muszyńska, J., & Konaszewski, K. (2021). Religious coping and life satisfaction during the COVID-19 pandemic among Polish Catholics: The mediating effect of coronavirus anxiety. *Journal of Clinical Medicine*, 10(21), 4865. <https://doi.org/10.3390/jcm10214865>
- Dollahite, D. C. (1998). Fathering, faith, and spirituality. *Journal of Men's Studies*, 7(1), 3-15.
- Fatima, S., Mehmood, N., & Shakil, M. (2022). Mediated associations between religious coping, self-regulation, and psychological distress vary for young Muslim men and women in Lahore, Pakistan. *Journal of Religion and Health*, 61, 109-124. <https://doi.org/10.1007/s10943-021-01413-4>
- Freud, S. (2019). *Uygurluk toplum ve din* (A. Özüpek, Çev.). Dorlion Yayınları.
- Fromm, E. (1996). *Psikanaliz ve din*. Arıtan Yayınevi.
- Glock, C. Y. (1962). On the study of religious commitment. *Religious Education*, 57(4), 98-110.
- Greenway, A. P. L., Milne, C., & Clarke, V. (2003). Personality variables, self-esteem and depression and an individual's perception of God. *Mental Health, Religion & Culture*, 6(1), 45-58.
- Grom, C. Z. B., Madsen, K. S. R., & Moosbrugger, E. S. H. (2010). Münchner motivasyonel dindarlık envanteri: Boyutsal kontrol ve denetim / Das Münchner motivations psychologische religiositats inventar: Dimensions analytische prüfung und revision (H. Apaydın, Çev.). *Din Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 287-312.
- Gruehn, W. (1960). *Die frömmigkeit der gegenwart*. Fr. Bahn Verlag.

- Güneş, A. C., Kurtça, H., & Barak, A. (2022). Pozitif psikolojik sermaye, Allah merkezilik ve yaşam doyumu arasındaki ilişki: İstanbul ilinde görev yapmakta olan öğretmenler örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 20(44), 445-489.
- Güney, S. (2020). *Sosyal psikoloji* (5. Baskı). Nobel Yayınları.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2018). *Multivariate data analysis* (8. Basım). Cengage Learning.
- Hills, P. R., Francis, L. J., & Jennings, P. (2006). Religious behavior, personality, and dimensions of self-esteem among 13- to 15-year-old adolescents. *Journal of Research on Christian Education*, 15(1), 61-76.
- Hogg, M. A., & Vaughan, G. M. (2007). *Sosyal psikoloji* (İ. Yıldız & A. Gelmez, Çev.). Ütopya Yayınları.
- Holm, N. G. (2018). *Din psikolojisine giriş* (3. Baskı, A. Bahadır, Çev.). İnsan Yayınları.
- Hökelekli, H. (2012). *Din psikolojisine giriş* (2. Baskı). DEM Yayınları.
- James, W. (1961). *The varieties of religious experience*. Collier Books.
- Karaca, F. (2011). *Din psikolojisi*. Eser Ofset.
- Karademir, T., Türkçapar, Ü., Ulucan, H., & Bahadır, Z. (2013). Haltercilerde benlik saygısı ile yaşam doyumu ve vücut benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 285-294.
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Nobel Yayınları.
- King, L. A., & Napa, C. K. (1998). What makes a life good? *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(1), 156-165.
- Kleinman, P. (2017). *Psiko 101: Psikolojinin gerçekleri, temel öğeler, istatistikler, testler ve daha fazlası!* (H. Kaplan, Çev.). Okuyan Us Yayıncılık.
- Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling* (4. Basım). The Guilford Press.
- Koç, M. (2009). Dindarlık ile benlik saygısı arasındaki ilişki: Yetişkinler üzerine ampirik bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(1), 473-493.
- Korkmaz, S. (2020). Cinsiyete göre dindarlık: Bir meta-analiz çalışması. *Bilimname*, 2020(43), 437-460. <https://doi.org/10.28949/bilimname.693951>
- Kökcü, H. (2019). Üniversite öğrencilerinde aile içi dini aktiviteler, dini tutum ve yaşam doyumu arasındaki ilişki [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köktaş, M. E. (1993). Türkiye’de dinî hayat. İşaret Yayınları.
- Köse, A., & Ayten, A. (2012). *Din psikolojisi* (2. Baskı). Timaş Yayınları.
- Krause, N. (2009). Church-based social relationships and change in self-esteem over time. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 48(4), 756-773. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2009.01475.x>
- Kurt, A. (2009). Dindarlığı etkileyen faktörler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1-26.
- MacCallum, R. C., Browne, M. W., & Sugawara, H. M. (1996). Power analysis and determination of sample size for covariance structure modeling. *Psychological Methods*, 1(2), 130-149. <https://doi.org/10.1037/1082-989X.1.2.130>
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self, and society*. University of Chicago Press.

- Mehmedoğlu, A. U. (2004). Kişilik ve din. Dem Yayınları.
- Moksnes, U. K., & Espnes, G. A. (2013). Self-esteem and life satisfaction in adolescents—gender and age as potential moderators. *Quality of Life Research*, 22(10), 2921–2928. <https://doi.org/10.1007/s11136-013-0427-4>
- Myers, D. G. (2019). *Sosyal psikoloji* (S. Akfırat, Ed., 10. Baskıdan çeviri). Nobel Yayınları.
- O’Collins, G., & Farrugia, E. G. (1991). *A concise dictionary of theology*. Paulist Press.
- Orth, U., Robins, R. W., Trzesniewski, K. H., Maes, J., & Schmitt, M. (2009). Low self-esteem is a risk factor for depressive symptoms from young adulthood to old age. *Journal of Abnormal Psychology*, 118(3), 472-478. <https://doi.org/10.1037/a0015922>
- Peker, H. (2011). *Din psikolojisi* (6. Baskı). Çamlıca Yayınları.
- Plummer, D. M. (2011). *Benlik saygısı çocuklarda nasıl geliştirilir?* (E. Aksay, Çev.). Sistem Yayıncılık.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press.
- Sabatier, C., Mayer, B., Friedlmeier, M., Lubiewska, K., & Trommsdorff, G. (2011). Religiosity, family orientation, and life satisfaction of adolescents in four countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 42(8), 1375–1393. <https://doi.org/10.1177/0022022111412343>
- Schieman, S., Bierman, A., Upenieks, L., & Ellison, C. G. (2017). Love thy self? How belief in a supportive God shapes self-esteem. *Review of Religious Research*, 59, 293–318. <https://doi.org/10.1007/s13644-017-0292-7>
- Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.2.276>
- Szczęśniak, M., & Timoszyk-Tomczak, C. (2020). Religious struggle and life satisfaction among adult Christians: Self-esteem as a mediator. *Journal of Religion and Health*, 59, 2833–2856. <https://doi.org/10.1007/s10943-020-01082-9>
- Şahin, A. (2005). Ergenlerde dindarlık-benlik saygısı ilişkisi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(19), 187-198.
- Taş, K. (2010). Dindarlığa yüklenen anlamlar: Üniversite öğrencileri üzerine uygulamalı bir araştırma. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(2), 47-62.
- Titiz, T. Y. (2019). Ergenlerde dini başa çıkma-yaşam doyumu ilişkisi: Antalya imam hatip liseleri örneği [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topuz, İ. (2013). Dindarlık tipolojileri ile benlik saygısı arasındaki ilişki: Yetişkinler üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013(30), 35-50.
- Tutar, H. (2012). *Sosyal psikoloji kavramlar ve kuramlar*. Seçkin Yayıncılık.
- Uysal, V., Turan, Ş., & Işık, Z. (2014). Motivasyonel dindarlık ölçeği (MMRI) üzerine bir değerlendirme. *Journal of Islamic Research*, 25(1), 15-27.
- Vergote, A. (1966). *Psychologie religieuse*. Bruxelles.
- Yapıcı, A., & Kayıklık, H. (2005). Ruh sağlığı bağlamında dindarlığın öz saygı ve kaygı ile ilişkisi: Çukurova Üniversitesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(9), 177-206.
- Yapıcı, A. (2002). Dini yaşayışın farklı görüntüleri ve dogmatik dindarlık. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 75-117.
- Yapıcı, A. (2006). Yeni bir dindarlık ölçeği ve üniversiteli gençlerin dinin etkisini hissetme düzeyi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(1), 65-115.

- Yapıcı, A. (2012a). Modernleşme-sekülerleşme sürecinde Türk gençliğinde dinî hayat: Meta-analitik bir değerlendirme. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(2), 1-40.
- Yapıcı, A. (2012b). Türk toplumunda cinsiyete göre dindarlık farklılaşması: Bir meta-analiz denemesi. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 1-34.
- Yavuz, K. (1982). Din psikolojisinin araştırma alanları. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 87-109.
- Yıldız, M., & Çapar, B. (2010). Orta öğretim öğrencilerinde benlik saygısı ile dindarlık arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(3), 103-131.
- Yoo, J. (2017). The effect of religious involvement on life satisfaction among Korean Christians: Focused on the mediating effect of spiritual well-being and self-esteem. *Journal of Pastoral Care & Counseling*, 71(4), 257-266. <https://doi.org/10.1177/1542305017731320>
- Zarrouq, B., Abbas, N., Hilaly, J. E., Asri, A. E., Abbouyi, S., Omari, M., Malki, H., Bouazza, S., Moutawakkil, S. G., Halim, K., & Ragala, M. E. (2021). An investigation of the association between religious coping, fatigue, anxiety, and depressive symptoms during the COVID-19 pandemic in Morocco: A web-based cross-sectional survey. *BMC Psychiatry*, 21, 264. <https://doi.org/10.1186/s12888-021-03271-6>

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışmada taraf olabilecek herhangi bir kişi, kurum veya kuruluş arasında bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür: Çalışma için herhangi bir kurum ya da kuruluştan finansal destek alınmamıştır. Gösterdikleri ilgi ve emekten dolayı Dicle Akademi Dergisi Editörlerine ve katkılarından dolayı hakemlere teşekkür ederiz.

Etik Kurul İzni: Araştırmaya yönelik etik kurul onayı, Süleyman Demirel Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu Başkanlığı'ndan 31.10.2023 tarihli ve 141/2 sayılı karar ile alınmıştır. Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder.

Katkı Oranı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur

EXTENDED ABSTRACT

The study examined the relationship between religiosity, self-esteem, and life satisfaction. As a result of the correlation analysis, it was seen that there was a significant positive relationship (0.809) between the dimension of 'relationship with God as a source of power and trust' which constitutes the first sub-dimension of religiosity and the dimension of 'prosocial and religious intellectual responsibility' which constitutes the second sub-dimension of religiosity. The H₇ hypothesis was accepted. Another finding is that the life satisfaction variable has a significant positive relationship with the first sub-dimension of religiosity, 'relationship with God as a source of power and trust' (0,220), and the second sub-dimension of religiosity, 'prosocial and religious intellectual responsibility' (0,226). In other words, H₈ and H₉ hypotheses are accepted. In the study, no significant relationship was found between self-esteem in relationship with God

as a source of power and trust, prosocial and religious intellectual responsibility, and life satisfaction ($p>0.01$). Hypotheses H_{10} and H_{11} are rejected. Finally, it was determined that there was a significant positive relationship (0.365) between self-esteem and life satisfaction, in other words, hypothesis H_{12} was accepted.

According to the results of the research model, it was determined that the first sub-dimension of the participants' religiosity levels, the relationship with God as a source of power and trust, had no effect on self-esteem ($p>0.464$) and life satisfaction ($p>0.286$), in other words, hypotheses H_1 and H_4 were rejected. Again, it was determined that the prosocial and religious intellectual responsibility sub-dimension, which constitutes the second sub-dimension of the participants' religiosity levels, did not have any effect on self-esteem ($p>0,553$), in other words, hypothesis H_2 was rejected.

However, hypothesis H_3 was accepted, and it was determined that the prosocial and religious intellectual responsibility sub-dimension, which constitutes the second sub-dimension of the participants' religiosity levels, has a significant positive effect on life satisfaction ($p<0.005$). This data coincides with the study data of Park et al. (2012, s. 641). On the other hand, the prosocial and religious intellectual responsibility variable, which is the other sub-dimension of the participants' religiosity levels, was found to have no effect on self-esteem ($p>0.553$). In the literature, studies are revealing the existence between religiosity and self-esteem (Greenway et al., 2003; Krause, 2009; Schieman et al. 2017), as well as studies showing that there is no relationship between the two variables (Carrochi & Heaven, 2012; Hills et al., 2006). In this context, it can be stated that the lack of relationship between the prosocial and religious intellectual responsibility dimensions of religiosity level and self-esteem, as found in the study, is consistent with the existing literature. Finally, another finding of the study was that the self-esteem of the participants had a significant positive effect ($p<0.000$) on their life satisfaction (H_5 hypothesis was accepted). These findings coincide with the findings of Diener and Diener (1995) and Moksnes and Espnes (2013). However, in the model tested in the study, it was found that self-esteem did not mediate the effect of both dimensions of the religiosity variable on life satisfaction, and hypothesis H_6 was rejected.

An independent sample T-test was used to examine whether there was a significant difference between the variables based on the participants' gender. It was found that the 'relationship with God as a source of power and trust' sub-dimension of the religiosity variable was stronger in women (mean: 4.27) than in men (mean: 3.99). Similarly, 'the prosocial and religious intellectual responsibility' sub-dimension of the religiosity variable was stronger in women (mean: 4.4) than in men (mean: 4.05), leading to the acceptance of hypotheses H_{13} and H_{14} . These findings are in line with the findings of Yapıcı (2012, s. 1-34), Ayten (2013, s. 26-26) and Cirhinlioğlu and Ok (2011, s. 121) who found that women are more religious than men in Turkey, and Korkmaz (2020, s. 437-460) who found that women are ahead of men in terms of general religiosity, religious belief dimension and religious worship dimensions according to gender. As it was pointed out, it was observed that the 'prosocial and religious intellectual responsibility' sub-dimension (mean 4.4) was stronger than the 'relationship with God sub-dimension' (4.27) among women's religiosity levels. This finding is also consistent with the findings of Cirhinlioğlu and Ok (2011, s. 121). However, there are also studies that show that the frequency of men practicing beliefs and worship is higher than that of women (Köktaş, 1993, s. 79; Mehmedoğlu, 2004, s. 162). On the other hand, no significant difference was observed between men and

women in both life satisfaction ($p>0.0782$) and self-esteem ($p>0.076$) variables, leading to rejection of hypotheses H_{15} and H_{16} .

It was determined that the relationship with 'God as a source of power and trust' sub-dimension of the religiosity variable strengthened as the participants' relative religiosity levels increased. Similarly, the 'prosocial and religious intellectual responsibility' sub-dimension of the religiosity variable also strengthened with the increasing relative religiosity levels, leading to the acceptance of hypotheses H_{17} and H_{18} . The positive relationship between Relative Religiosity and both sub-dimensions of the religiosity variable can be explained by the overlapping content of the two variables. In addition, it was determined that the life satisfaction levels of the participants were higher in the participants who preferred the options "I am very religious" than the participants who preferred the option "I am religious", "I am less religious" and "I am not religious". It was also determined that the life satisfaction of the participants who preferred the option "I am religious" was higher than the participants who stated that they were "less religious", leading to the acceptance of hypothesis H_{19} . These findings aligns with those of Ayten (2013, s. 27-28). Finally, no significant difference was found in the participants' self-esteem based on their relative religiosity levels leading to the rejection of hypothesis H_{20} .